

Laura Väliniemi

KÄSITYÖTAIDE SOSIOLOGISENA ILMIÖNÄ

Millaista kulttuuripääomaa ilmenee kädentaitajien
diskursseissa?

Yhteiskuntatieteiden tiedekunta
Kandidaatintutkielma
Tammikuu 2022

TIIVISTELMÄ

Laura Väliniemi: Käsityötaide sosiologisena ilmiönä: Millaista kulttuuripääomaa ilmenee kädentaitajien diskursseissa?

Kandidaatintutkielma

Tampereen yliopisto

Yhteiskuntatutkimus

Tammikuu 2022

Tutkielmassa vastataan kysymykseen: Millaista kulttuuripääomaa ilmenee kädentaitajien diskursseissa. Kulttuuripääoma on sosiologi Pierre Bourdieun luoma käsite, jolla viitataan perinteisesti koulussa ja kotona omaksuttuun hyvän maun tuntemukseen sekä siihen linkittyvään habitukseen. Käytän käsityötaiteen käsitettä, sillä tutkin käsityötä jonakin muuna kuin itseopittuna harrastuksena. Tästä huolimatta tutkielmani keskiö ei ole ammatinharjoittajissa, vaan tavoitteellisessa harrastamisessa. Käsityötaiteen käsitettä on tärkeä tuoda esille tutkimuksessa, sillä kyseiselle taiteen muodolle ei ole olemassa selkeää omaa luokitusta muiden taiteen alojen rinnalla. Tärkeimpänä tavoitteena on osoittaa käsityötaiteen tasa-arvoinen asema taiteen ja kulttuurin kentällä hyödyntämällä kulttuuripääoma käsitettä.

Tutkielman aineisto on kerätty haastattelemalla kahta kädentaitajaa, joista toinen on käsityötaiteen perusopinnot suorittanut entinen opiskelija ja toinen taiteen perusopetusta tarjoavan kansalaisopiston rehtori. Analyysi on toteutettu tunnistamalla aineistosta kaksi aiheen kannalta oleellisinta merkityssysteemiä: käsityön ajallinen sekä poliittinen diskurssi. Kulttuuripääoman muotoja, ruumiillistunutta, esineellistynyttä sekä institutionalisoitunutta, on kutakin kartoitettu erikseen kummastakin diskurssista.

Analyysi antaa viitteitä kulttuuripääoman merkittävästä läsnäolosta kädentaitajien diskursseissa. Käsityön ajallista diskurssia kutsutaan käyttöön, kun käsityölle halutaan löytää yleismitallisesti osoitettavissa oleva arvo. Poliittinen diskurssi ilmenee kädentaitajien puheessa toisaalta käsiteltäessä käsityön asemaa ja roolia yhteiskunnassa ja toisaalta, kun otetaan kantaa asioihin omasta kädentaitajuudesta käsin. Kulttuuripääomaa ilmenee aineistossa eniten käsityöesineiden arvosta, käsityöprojektien ajallisesta pituudesta sekä käsityön opiskelusta puhuttaessa. Käsityötaide on syvälle juurtunutta osaamista, jolla on merkittävä yhteys vallitsevan kulttuurin uudistamiseen ja kyseenalaistamiseen. Käsityötaiteen erityispiirteinä voidaan pitää sen itse kartutettua luonnetta, joka asettuu vastakohtaksi triviaalille kulttuuritietämykselle.

Avainsanat: käsityö, käsityötaide, kädentaitaja, kulttuuripääoma, taiteen perusopetus

Tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck –ohjelmalla.

Sisällys

1	Johdanto	2
2	Mitä on kulttuuripääoma	4
3	Mitä on käsityötaide	7
4	Tutkimuksen tarkoitus, aineisto ja menetelmä	11
	4.1 Tutkimuksen tarkoitus	11
	4.2. Aineisto	11
	4.3 Tutkimusetiikka ja analyysin luotettavuus	11
	4.4 Diskurssianalyysi	13
5	Analyysi	14
	5.1 Käsityötaiteen ajankäytön diskurssi	14
	5.2 Käsityötaiteen poliittinen diskurssi	17
6	Yhteenveto ja johtopäätökset	21
	Lähteet	24
	Liite 1. (Teemahaastattelurunko)	27

1 Johdanto

Käsityö on kasvattanut 2000-luvulla uudelleen suosiotaan arjessamme ja ilmiötä on entisestään kiihdyttänyt yhä valloillaan oleva koronapandemia. Tee se itse -nettihaasteet ja kotiin tilattavat valmiit neulontapaketit ovat jatkuvasti saatavilla vain muutaman klikkauksen päässä (ks. lovaknitting.com). Sosiaalisessa mediassa käsitöitä kuvaillaan rentoutumisena, meditaationa ja läsnäoloharjoitteluna. Vaikka itse käsillä tekeminen on nostanut päätään, varsinainen käsityötaide jää osittain vaille huomiota. Kaavoilla ja malleilla on aina suunnittelijansa. Käsityö näyttäytyy arjessa rentouttavana tekemisenä, mutta oikeastaan neuloja toisintaa aina jonkun toisen suunnittelemaa taideteosta.

Käsityöhön on viitattu kirjallisuudessa arkitaitteena, mutta arki-sanan käyttöä käsitöiden yhteydessä on myös lähdetty haastamaan. Miksi harrastuneisuuteen pohjaava olisi arkista ja professionaalinen ei-arkista? Miksi käsityö haluttaisiin yhdistää arkiseen ja ei ylevään, kun perinteisesti tälle on toiminut vastakohtana korkeakulttuurillinen ja ylevä taide? (Heikkinen 1996.) Käsityön yhdistämisellä arkeen saattaa olla tausta kantilaisessa filosofiassa. Taide on puhtaimmillaan vain silloin, jos sillä ei ole käytännöllisiä vaateita, ilman intressiä (Haapala 2011, 2). Käsityöperinne nojaa vahvasti tarpeeseen tekemiseen, mikä saattaa yhdistää sen mielissämme arkiseen.

Käsityö luetaan turhan usein perinteisten kaunotaiteiden ulkopuolelle. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cuporen Taiteilijana Suomessa -tutkimus (Hirvi-Ijäs ym. 2021, 33) ehdottaa eri taiteiden kategorisointiin kuusipolvista jaottelua. Tutkimus jakaa suomalaiset taiteet arkkitehtuuriin ja muotoiluun, musiikkiin, esittäviin taiteisiin, audiovisuaalisiin taiteisiin, visuaalisiin taiteisiin sekä kirjallisuuteen. Kyseisessä jaottelussa käsityötä ei ole mainittu myöskään pääkategorioiden alaotsikoissa, joissa on mainittuna muun muassa kuva- ja kuvitustaide. Käsityötaiteesta on haastavaa löytää kirjallisuutta, sillä sille ei ole olemassa alan tutkimuksessa vakiintunutta asemaa.

Tutkin käsityötaidetta ja käsityön tekijöiden välistä suhdetta hyödyntämällä Pierre Bourdieun (1986) kulttuuripääoman käsitettä. Bourdieu on tutkinut kulttuuripääoman ilmenemistä nimenomaan perinteisten kaunotaiteiden yhteydessä (ks. Bourdieu 2010). Tutkielmani tehtävänä on osoittaa, että kädentaitajien diskursseista on tunnistettavissa

samankaltaista ruumiillistunutta, esineellistynyttä ja institutionalisoitunutta kulttuuripääomaa kuin Bourdieu itse tunnistaa vertaillessaan työläisluokan, keskiluokan ja yläluokan kulttuuritottumuksia pääteoksessaan *Distinction* (2010, ranskankielinen alkuteos 1979).

Tutkielmaani varten olen haastatellut käsityötaiteen perusopinnot suorittanutta opiskelijaa sekä kansalaisopiston rehtoria. Molemmat haastateltavani ovat harrastuneita kädentaitajia, joista rehtori toimii opistossa myös opettajana. Lähestyn aihettani käsityötaiteen käsitteen avulla, millä haluan viitata siihen, että tutkin käsityötä itseoppineisuuden ulkopuolella. En kohdistakaan katsettani erityisesti käsityötä ammattina harjoittaviin, mutta olen kuitenkin kiinnostunut käsityöstä tavoitteellisena harrastuksena. Tutkielmani analyysissä tunnistan aineistostani kaksi käsityötä käsittelevää diskurssia: ajallisen ja poliittisen diskurssin. Näistä diskursseista osoitan ulottuvuuksia, joissa on tunnistettavissa kulttuuripääomaa.

Luvussa 2 esittelen Bourdieun kulttuuripääoman käsitteen ja sen alalajit sekä käyn läpi lyhyen katsauksen käsitteen ympärillä toteutettuun aiempaan tutkimukseen. Luvussa 3 kuvailen käsityötaidetta ja käsityöläisyyttä ammattina sekä selvennän lukijalle, millaisena ymmärrän käsityön oman tutkimuskysymykseni yhteydessä. Luvussa 4 esittelen käyttämäni aineiston, tarkan tutkimuskysymykseni sekä käyttämäni analyysimenetelmän. Luku kattaa myös tutkielmani eettisen pohdinnan. Luvussa 5 on raportoituna toteuttamani analyysi jaoteltuna kahteen aineistosta nousevaan diskurssiin. Luvussa 6 esitän yhteenvedon keskeisistä tuloksista ja pohdin tutkielmani kokonaisuutta sekä mahdollisia jatkotutkimuskysymyksiä.

2 Mitä on kulttuuripääoma

Teoriapohjana tutkielmalle toimii Pierre Bourdieun teoria pääoman lajeista (ks. Bourdieu 1986), joista sovellan erityisesti kulttuuripääoman käsitettä (ks. Bourdieu ym. 2010). Teoriaa on käytetty sosiologisessa tutkimuksessa perustelemaan korkean kulttuuripääoman perheiden lasten menestystä akateemisessa maailmassa ja useissa tutkimuksissa on tunnistettu kulttuuripääoman vahva periytyminen perheissä. Pysin tutkielmassani lähestymään teoriaa sellaisesta näkökulmasta, joka ei vahvistaisi käsitystä hyvän maun (ks. Purhonen ym. 2014) ja kulttuuripääoman periytymisestä tai kasaantumisesta. Pysin tuomaan uusia näkökulmia kulttuuripääoman kertymisen tapoihin tarkastelemalla prosessia, jossa kehitytään taiteen *tekijäksi*. Onko tietynlainen tapa ajatella mahdollista saavuttaa tavoitteellisella opiskelulla eikä ainoastaan kuulumalla ”hyvän maun” omaavaan perheeseen ja vieraillemalla museoissa?

Hyödynnän tutkielmassani Bourdieun jaottelua kulttuuripääomasta. Hän jakaa sen ruumiillistuneeseen, esineellistyneeseen ja institutionalisoituneeseen ulottuvuuteen. Ruumiillistunut kulttuuripääoma on vahvasti yhteydessä omistajan kehoon ja olemukseen. Sen hankkimiseen täytyy käyttää aikaa ja joillekin onnekkaille perhetausta tarjoaa merkittävän etumatkan. Tätä kulttuuripääoman muotoa ei voi muuttaa rahaksi eikä sillä voi harjoittaa vaihdantaa. (Bourdieu 1986, 244–245.) Yhtenä esimerkkinä ruumiillistuneesta kulttuuripääomasta voidaan pitää kielitaitoa. Suomessa kielitaitoisten ja kielitaidottomien välillä voidaan tunnistaa sosiaalista eriytymistä, jonka taustalla vaikuttaa esimerkiksi nuori ikä ja korkea koulutustaso. (Wainikainen & Purhonen 2018, 253.)

Kieli on siis yksi ruumiillistuneen kulttuuripääoman ilmenemismuoto. Tutkielmani aiheen kontekstissa mielenkiintoista on se, millaista sanastoa kädentaitajat käyttävät. Taide-esine, joka muille näyttäytyy mattona, voi saada alaa ymmärtävältä kuvailuja siihen käytetystä materiaalista, tekniikasta sekä tyylilajista. Lisäksi tutkittaessa käsityötaiteen ja ruumiillistuneen kulttuuripääoman välistä suhdetta, kiinnostavaa on tarkastella käsityötaiteen tuloksille tunnustettua arvostusta. Taiteilijoilla on alansa kentällä sosiaalinen erityisoikeus määritellä hyvän maun rajoja ja määritellä muuten merkityksettömiä esineitä taide-esineiksi (Bourdieu 2010, 279).

Esineellistynyt kulttuuripääoma näyttäytyy arjessamme omistaminamme esineinä sekä niillä käytynä vaihdantana. Näin ollen voimme arvostaa kulttuuriobjekteja yhtä aikaa sekä taloudellisen, että kulttuurisen pääoman kautta. (Bourdieu 1986, 146–147.) Voimme omistaa kallisarvoisen patsaan ja pitää sitä esillä kotonamme silkan kauneuden tähden. Samaan aikaan kuitenkin tiedostamme sen arvon ja voimme halutessamme myydä esineen eteenpäin.

Tutkielmani kannalta tärkeä osa esineellistynyttä kulttuuripääomaa on ”tuotantovälineiden” ja ruumiillistuneen kulttuuripääoman välinen suhde. Yksilö voi saada haltuunsa merkittäviä määriä tuotantokoneita eli kulttuuriobjekteja taloudellisen pääoman avulla, mutta hänen täytyy päästä käsiksi tietotaitoon eli ruumiillistuneeseen pääomaan käyttääkseen koneita (Bourdieu 1986, 247). Henkilö voi ostaa itselleen kangaspuut, mutta yhtäkään mattoa ei synny, ellei hän osaa kutoa niillä. Kulttuuripääoman ja käsityötaiteen suhteen kannalta on kiinnostavaa tunnistaa ulottuvuuksia, jotka kertovat käsityövälineiden käytön hallinnasta. Mitä vaaditaan, jotta oppii neulomaan ja, millainen osaaminen sekä tietotaito johtavat kiitettävään lopputulokseen?

Kolmatta kulttuuripääoman muotoa Bourdieu (1986) nimittää institutionalisoituneeksi muodoksi. Akateemiset pätevyudet ovat esineellistyneen pääoman muotoja, mutta erilaiset tutkintotodistukset eroavat muista kulttuuriobjekteista vahvan institutionaalisen asemansa johdosta. Tätä pääoman muotoa ei tarvitse todistella, sillä niiden ympärillä leijuu melkein kuin kollektiivisen taian tuoma legitimizeetti. (Bourdieu 1986, 247–248.) Suomalaisessa kontekstissa hyvänä esimerkkinä Bourdieun mainitsemasta kollektiivisesta taiaasta on sana korkeakoulutettu. Mediassa, tutkimuksessa ja arkisessa vuorovaikutuksessa tuolla adjektiivilla on taianomaista voimaa, joka legitimoii kohteensa asemaa yhteiskunnassa.

Taiteen perusopetuksen tutkimisen näkökulmasta merkittävää on Bourdieun (1986, 247–248) huomautus siitä, että institutionalisoitunut kulttuuripääoma tekee eron itseoppineen ja laillisen akateemisen todistuksen haltijan välillä. Täten tärkeä ulottuvuus tutkimassani ilmiössä on sen virallinen ja lakiin nojaava asema yhteiskunnassa. Taiteen perusopinnot suorittanut henkilö saa opinnoistaan todistuksen, jolla osoittaa hankkineensa tavoitehakuista opetusta käsityötaiteesta. (ks.

Opetushallitus 2017a). Peilaten Bourdieun teoriaan tälle vastakohtana on tilanne, jossa yksilö on itse opetellut kädentaitoja ja luovuutta.

Bourdieulaisessa pääoman lajien tutkimusperinteessä tutkijat ovat päätyneet toteamaan, että kulttuuripääoman kertymisellä ja koulumenestyksellä on yhteys (Mikus 2020 ym. 198). Tämä seikka tuntuu mielenkiintoiselta etenkin ottaen huomioon Bourdieun (2010, 9–10) kommentin siitä, että todistamalla akateemisen koulutuksen ja skolastisen maailman arvostaman taiteellisen ”hyvän maun” korreloivan keskenään, ei vielä olla selitetty mitään. Miksi suuri osa tutkimuksesta keskittyy havainnollistamaan kulttuuripääoman ja koulumenestyksen välistä korrelaatiota, kun itse Bourdieu (2010, 5) on sanonut, että korrelaatio on vahvimmillaan mitattaessa koulujärjestelmän tunnustamia ominaisuuksia akateemisin metodein?

Kulttuuripääomaa on empiirisesti mitattu eniten testaamalla Bourdieun hypoteesin ensimmäistä osaa, jonka mukaan vanhempien omaamalla kulttuuripääomalla on merkitystä lapsen pääoman kasaantumiselle. Tässä tutkimusperinteessä kulttuuripääomaan katsotaan koskevan etenkin beaux-taiteita ja tavoitteena on tutkia vanhempien taideosallistumisen ja -maun yhteyttä lasten koulumenestykseen. (Jæger 2009, 1944.) Käsitteestä beaux-arts käytetään englannin kielessä nimitystä fine arts ja yleisimmin käytetty suomennos käsitteelle on kaunotaide. Käsitteellä viitataan perinteisesti arkkitehtuuriin, kuvanveistoon, taidemaalaukseen, musiikkiin sekä runouteen (Heinänen 2006, 25). Bourdieu viittaa samaan ilmiöön käyttämällä ilmausta legitiimit taiteet (ks. Bourdieu 2010, 223).

Kun tutkitaan tarkemmin tapaa, jolla kulttuuripääomaa kertyy, huomataan kulttuurin kuluttamisella ja kulttuurin harjoittamisella, kuten käsityön opiskelulla, olevan eroja. Tutkimuksen mukaan pelkkä taiteen kulutus saattaa vaikuttaa positiivisesti lasten kouluarvosanoihin, mutta kulttuurin harrastaminen, tässä tapauksessa lukeminen, on vahvemmin yhteydessä lasten menestykseen objektiivisessa ja standardoidussa testissä. Kulttuuripääoman kaunotaiteiden kuluttamiseen keskittyvä ulottuvuus vaikuttaa todennäköisimmin opettajan arvosteluun kohottavasti, mutta lukemistottumukset vaikuttavat suoraan akateemiseen kyvykkyyteen. (Mikus 2020 ym. 209.)

3 Mitä on käsityötaide

Käytän tutkielmassani käsitettä käsityötaide, sillä se tiivistää hyvin aiheelleni oleellisia ulottuvuuksia. Huomioni ei kiinnity ainoastaan käsitöiden tekemiseen ja harrastamiseen, vaan tutkin kädentaitoja tavoitteellisen opiskelun ja opetuksen kontekstissa. Käsityötaide-sana on vähemmän käytetty, mutta taiteen perusopetuksen yhteydessä siihen on helppo törmätä. Haastateltavistani toinen on suorittanut käsityötaiteen perusopinnot ja toinen toimii opetuksen hallinnollisissa tehtävissä. Seuraavaksi tarkennan, mitä käsityötaide ja sen opetus tarkoittavat tutkimani ilmiön yhteydessä.

Taiteen perusopetus on valtakunnallista vapaan sivistystyön tarjoamaa opetusta, joka nojaa erikseen määriteltyyn lakiin ja asetukseen. Lisäksi Opetushallitus on laatinut jokaiselle taiteen alalle määräyksen opetussuunnitelman perusteista, johon koulutuksen järjestäjän hyväksymä opetussuunnitelma nojaa. (Opetushallitus 2017a.) Tarkoituksena on tarjota oppilaalle kokemuksia käsityöstä, muotoilusta ja teknologiasta. Opintojen tarkoituksena on tukea oppilaan kasvua ja itsetuntemusta sekä opettaa itseilmaisua ja ongelmanratkaisutaitoja. Opintojen keskeiset sisällöt voidaan jakaa pukeutumiseen, esine- ja tekstiiliympäristöihin, palveluympäristöihin sekä rakennettuihin ja luonnonympäristöihin. (Opetushallitus 2017b.)

Käsityötaiteen perusopetuksen voidaan katsoa sijoittuvan peruskoulun käsityöopetuksen ja vapaan sivistystyön harrastuspohjaisen toiminnan rajamaastoon (Karppinen 2005, 47). Opetus ei lukeudu oppivelvollisuuden piiriin, mutta toisaalta sille on olemassa Opetushallituksen hyväksymät opetussuunnitelman perusteet, joiden kehyksissä opetusta tulee järjestää. Taiteen perusopetus poikkeaa muusta harrastamisesta myös siinä, että tutkinnon suorittaneet vastaanottavat valtakunnallisesti tunnustetun tutkintotodistuksen.

Oman tutkimuskysymykseni kannalta tärkeitä seikkoja käsityötaiteen opetuksessa ovat sen oppilaan luonnetta ja elämäntapaa käsittelevät tavoitteet sekä määritelmät. Tässä ei ole oleellista tunnistaa kaikkia käsityökoulussa opiskeltavia tekniikoita tai materiaaleja. Tärkeämpää on huomata opetuksen alueita, jotka ulottuvat käsityöluokan ulkopuolelle. Yksi käsityötaiteen perusopetuksen tavoite on kehittää

nuorista kulttuuria ja taidetta arvostavia, tekeviä, kuluttavia ja uudistavia toimijoita, joille käsityö on vakiintunut elämäntavaksi (Karppinen 2005, 48). Taiteen ja käsityön avulla pyritään valjastamaan käyttöön koko ihmisen esteettinen kapasiteetti ja edistämään kykyä ilmaista tuota kapasiteettia (em. 162). Vielä kokonaisvaltaisempi kuvaus käsityöstä syntyy Minna Matinlaurin (2008, 114) luonnehdinnassa, jossa käsityöt ovat moniaistillista kokemista ja kehonkielen ymmärrystä; käsityö koetaan koko vartalolla.

Kaikki edellä luetellut määritelmät ja luonnehdinnat voidaan vetää yhteen Hannah Arendtin (2002) muotoileman filosofian alle. *Homo faber* on utilitarismiin taipuvainen tekevä ihminen, joka rakastaa tieteen tuloksia ja tietämistä. Joskus tekevä ihminen saattaa kuitenkin harhautua turhana pidettyyn päämäärättömään: ajatteluun. Ajattelu on taideteosten lähde ja samalla se toimii *homo faberin* korkeimman tuotteliaisuuden lähteenä. (Em. 173-174.) Kun käsityön yhteydessä puhutaan esteettisen kapasiteetin käyttöönotosta ja kulttuurin uudistamisesta sekä tekemisestä, saatetaan toisin sanoen pyrkiä luomaan ajatteleva *homo faber*. Rationaalisen tekemisen ja loogisen rakentamisen tuolla puolella oleva luova ihminen, joka pystyy tiivistämään ohi menevää elettyä tarinaamme pysyviin taide-esineisiin (vrt. Arendt 2002, 177).

Käsityötaiteen perusopetusta on tutkittu puhtaasti omana itsenään pro gradu -tutkielmissa kysymällä, mistä on käsityön taiteen perusopetus tehty (ks. Takala 2005) ja toisaalla on tunnistettu käsityön merkityksiä ja hyvinvointivaikutuksia taiteen perusopetuksessa (ks. Vuokko 2018). Takala (2005, 132) päätyy toteamaan, että käsityön ja taiteen rajat ovat ihmisen luomia konstruktioita. Vuokko (2018, 66) taas tiivistää, että käsityön läsnäolo yksilön elämässä on kaiken muun rinnalla riippuvainen jokaisen yksilöllisistä preferensseistä.

Määriteltäessä käsityötä ja käsityötaidetta tulee ottaa huomioon, että kuten kaikki muutkin ilmiöt, myös käsityö on ajassa elävä ja muuttuva ilmiö. Yhtenä aikalaismittarina käsityönkuvalle voidaan pitää Opetushallituksen laatimia perusteita taiteen perusopetukselle. Uusimmissa käsityön taiteen perusopetuksen perusteissa määritellään, että oppilasta kannustetaan pohtimaan kestävän kuluttamisen eettisiä ja ekologisia vaikutuksia. Lisäksi perusteissa luonnehditaan sisältöjä taiteiden ja tieteiden välisyyden tunnistamiselle. (Opetushallitus 2017b.) Tällä hetkellä käsityön opetuksessa esiintyvät kestävän kehityksen periaatteet ja monitieteellisyyden

korostaminen ovat tunnistettavissa myös laajemmassa kasvatustieteellisessä ja yhteiskunnallisessa keskustelussa. Käsityö on jatkuvasti yhteydessä ympäröivään maailmaan (Väänänen 2020, 239).

Viittaan jo tutkielmani otsikossakin kädentaitajiin. Muita vaihtoehtoja kädentaitajakäsitteen rinnalla olivat muun muassa käsityöopiskelija, käsityöharrastaja sekä käsityöläinen. Käsityöopiskelijoihin viittaaminen olisi rajannut kaikki muut kentän toimijat aiheeni ulkopuolelle, kuten esimerkiksi alan opettajat. Käsityöharrastaja taas olisi rajannut ulkopuolelle opiskelijat sekä työstään palkkaa saavat. Käsityöläisyydellä taas on tutkimuksessa usein viitattu esiteolliseen ammattiryhmään (ks. Uotila 2014). Näin ollen tutkimani aiheen kannalta parhaimmaksi käsitteeksi viitata käsityötä tekeviin valikoitui kädentaitajat.

Käsitöiden tekeminen voi näkyä yksilön elämässä arjen toistuvana ilmiönä kuten vaikkapa harrastuksena. Suomalaisten naisten arjessa käsityöt näyttäytyvät oman ajan ottamisena sekä hyödyllisyyteen ja hyötyyn liittyvänä toimintana. Toisaalta käsitöillä on aina myös kulttuurisia ja yhteiskunnallisia ulottuvuuksia, joissa otetaan kantaa kestävään kehitykseen ja uudistetaan käsityöperinnettä. (Myllys 2021, 14.) Vaikka käsityöllä on usein vain yksi tekijä, käsityöläisyyttä voidaan tutkia sosiaalisena ilmiönä.

Harrastuksen lisäksi käsityöläisyys ja käsityötaide ovat oma ammattiryhmänsä yhteiskunnassa. Tutkimuksissa taiteilijoiden ammatti-identiteettiä kutsutaan usein hybridiksi, koska taiteilijat tyypillisesti kuvailevat työnsä olevan samanaikaisesti elämäntapa ja elannon lähde (Piispa ym. 2015; Pyykkönen ym. 2021). Työmarkkinoilla taiteilijoiden asema on usein kaksijakoinen. Yhtäältä heitä arvostetaan vaativan koulutuksen läpikäyneinä erikoisammattilaisina. Toisaalta heidän työllistymisensä on verraten epävarmaa. (Jakonen ym. 2021.) Taiteilijan ammatti ei tunnu taipuvan perinteisen työelämän raameihin, sillä luovuudella ja luomisella on identiteettiin asti ylittäviä vaikutuksia.

Alan tutkimuksessa on tunnistettu taiteilijoiden keskuudessa tapahtunut ammatillinen käänne. Kun vielä 1969 taidetta tekevät nähtiin ensisijaisesti taiteilijoina, huolimatta siitä saiko työstä palkkaa vai ei, nykyään ala on lähempänä modernin työn käsitettä.

(Gerber 2017, 11.) Käsityötaiteen parissa kertynyttä kulttuuripääomaa saattoi olla helpompi tunnistaa ennen post-modernin ajan käännettä. Taiteilija, joka kutoi kirkkoihin keskiajalla valtavan kokoisia seinäkankaita, oli taiteilija siinä missä muutkin. Tänä päivänä taiteen aloja erotellaan herkemmin toisistaan ja luomisen rahallinen korvaus on kasvattanut painoarvoaan. Seinäryijyjä työkseen kutova kädentaitaja ei enää siemaile viiniä muiden taiteilijoiden kanssa, joista yksikään ei koe tarpeelliseksi miettiä työnsä taloudellista ulottuvuutta. Päinvastoin hän suunnittelee laskutustaan ja sijoittaa yrityksensä tulevaisuuteen jatkokouluttamalla itseään.

4 Tutkimuksen tarkoitus, aineisto ja menetelmä

4.1 Tutkimuksen tarkoitus

Vastaan tutkielmassani kysymykseen: Millaista kulttuuripääomaa ilmenee kädentaitajien diskursseissa. Tavoitteeni on näin ollen kaksivaiheinen. Ensin tunnistan ja nimeän aineistossani esille tulevia diskursseja, jonka jälkeen pyrin tunnistamaan diskursseista kulttuuripääoman piirteitä. Haluan tuoda esille joskus taka-alalle jäävän puolen käsitöistä: taiteellisuuden ja sen avulla kertyvän ruumiillistuneen, esineellistyneen sekä institutionalisoituneen kulttuuripääoman.

4.2. Aineisto

Olen kerännyt ja litteroinut tutkimukseni aineiston. Kokonaisuudessaan aineisto koostuu yhteensä 38 liuskasta litteroitua tekstiä. Aineisto on kerätty hyödyntäen puolistrukturoitua haastattelua, jossa olen haastatellut kahta henkilöä. Ensimmäinen haastatelluista on käsityötaiteen perusopinnot suorittanut entinen opiskelija ja toinen kansalaisopiston rehtori, joka toimii myös opiston opettajana. Kummatkin haastateltavat ovat naisia. Opiskelijan haastattelu on toteutettu kasvokkain ja rehtorin haastattelu Microsoft Teams -alustalla. Haastateltu opiskelija ei ole ollut kyseisen rehtorin opiskelijana opistossa.

Olen laatinut haastatteluihin Tampereen yliopiston tutkielmantekijöiltä edellytetyt dokumentit sekä huolehtinut aineiston tietoturvalisesta säilytyksestä. Lopullisesta aineistosta on poistettu suoria tunnistetietoja kuten ihmisten ja paikkojen nimiä. Aineistossa on kuitenkin esimerkiksi tietoja haastateltujen koulutus- ja työhistoriasta. Olenkin siis erikseen harkinnut anonymiteetin säilyttämistä jokaisen käyttämäni aineisto-otteen kohdalla. Opiston rehtori on tunnistettavissa aineistosta, sillä tutkielmani on toteutettu julkisesti yhteistyössä Kurikan kansalaisopiston kanssa. Tämä on erikseen käsitelty rehtorin kanssa ennen haastattelun alkua ja hän on ollut tietoinen asiasta suostuessaan haastateltavaksi.

4.3 Tutkimusetiikka ja analyysin luotettavuus

Tutkielmassani voidaan tunnistaa kaksi rinnakkaista eettistä kysymystä. Olen kerännyt aineistoni itse, joten vastaan henkilökohtaisesti sen tietoturvalisesta ja eettisestä käsittelystä sekä keräämisestä. Toisaalta toteutan aineistoni pohjalta analyysin, joka

pitää aina sisällään eettisiä valintoja. Aineistoon liittyviä eettisiä kysymyksiä on avattu yllä aineiston kuvaamisen yhteydessä.

Turvaudun analyysini luotettavuuden pohdinnassa tutkielmani teorian luojaan Bourdieuun. Hän on itsekin pohtinut tieteen asettamien kategorioiden ja ihmisten käytännössä havaitsemien kategorioiden suhdetta: tiede asettaa paljon kuviteltuja rajoja kategorioiden välille (Bourdieu 1987, 85–86). Käyttämäni jaottelut käsityöharrastuksen ja opiskellun käsityötaiteen välillä eivät todennäköisesti muodosta kahta selkeää kategoriaa arjen todellisuudessa. Teoriani ruumiillistunut, esineellistynyt ja institutionalisoitunut kulttuuripääoma eivät ole selkeärajaisia ihmisen henkisiä ominaisuuksia, vaan kuviteltu mallinnus todellisuudesta, jossa parhaitenkin onnistunut kuvaus jää puutteelliseksi.

Toteuttaessani analyysiani käytän jokaisen ottamani askeleen kohdalla valtaa. Se, mitä jää analyysini ulkopuolelle, saattaa olla tutkittavan ilmiön kannalta aivan yhtä tärkeää kuin lopullisen analyysini sisältö. Lisäksi olen itse valinnut tulokulmani aiheeseen: käsityö on jotakin, mitä ei lueta riittävän usein kaunotaiteiden piiriin kuuluvaksi. Tämä on oma tulkintani, mikä täytyy pitää mielessä tutkielmaani lukiessa. Pysin tunnistamaan aineistostani puhujien käyttämiä diskursseja. On täysin mahdollista, että tavoitan aineistostani merkityksiä, joita puhujat eivät tunnista omikseen, jos lukisivat analyysiani. Tämän huomion kanssa pystyy etenemään, kun muistaa ettei tarkoituksena ole yrittää paljastaa, mitä puhujat sanoillaan kertovat. Tutkin heidän puhettaan ja sanavalintojaan irrallisena heistä itsestään, sosiaalisen todellisuuden ilmentymänä.

Tutkielmani ote on laadullinen, joten en pyri löytämään analyysillani yleistettävissä olevia tuloksia. Aineistoni on laadulliselle tutkimukselle ominaisesti pieni, mutta pyrin käymään sitä läpi varsin perusteellisesti. Laadullisessa tutkimuksessa tieteellisyyden kriteerinä ei ole aineiston määrä. Pyrkimyksenä on sijoittaa tutkimuskohteeni sen yhteiskunnallisiin yhteyksiin. (Eskola & Suoranta 1998, 15.) Tutkielmani teon aikana, osin käytännöllisistä syistäkin johtuen, päädyin keräämään kaksi haastattelua. Koen, että lopullisen analyysini kannalta kerätty aineistoni sopii hyvin tutkimustavoitteisiini. Haastattelujen yhteenlaskettu laajuus on kyllin kattava ja niissä on tavoitettu pohdiskelevia ja erontekoja tavoitettavia ulottuvuuksia tutkimastani aiheesta.

4.4 Diskurssianalyysi

Aineistostani muotoutui varsin vapaamuotoinen. Näin ollen se soveltuu hyvin analyysiin, jossa ollaan kiinnostuneita jäsentämään siitä, mitä puhuja voi tuottaa tukeutumalla eri merkityssysteemeihin (ks. Suoninen 2016a, 86). Diskurssianalyysissa ollaan kiinnostuneita merkityksistä, mutta ei mistä tahansa, vaan erityisesti kulttuurisista merkityksistä. Analyysilla pyritään tavoittamaan jotain oleellista sosiaalisen todellisuuden rakentumisesta. (Jokinen & Juhila 2016, 216.) Monen muun aineistomuodon joukossa, diskurssianalyysi soveltuu myös haastattelun analysointiin. Oleellinen osa diskurssianalyysia on tutkijan suhde aineistoonsa, sillä se nähdään osana sosiaalista todellisuutta. Näin ollen aineisto itsessään on tutkimuskohde, ei vain todellisuudesta kertovaa kuvausta. (Suoninen 2016b, 43.)

Merkityssysteemit tai toisin sanoen diskurssit eivät esiinny aineistossa yhtenäisinä kokonaisuuksina, vaan yksittäisinä paloina siellä täällä. Tekstiä analysoidaan puhujalähtöisesti eli pyritään tunnistamaan, mitä puhuja sanoillaan tarkoittaa. (Suoninen 2016b, 44.) Tarkoituksena ei siis ole paikantaa aineistosta sosiaalisia totuuksia tai kulttuurisia faktoja. Läpi koko oman analyysini pyrin pitämään mielessä Suonisen (2016a, 95) huomautuksen kerrotun A:n ja kertomatta jätetyn B:n suhteesta. Haastateltava vastaa aina myös kysymyksiin, joita ei ole esitetty. Analyysin kannalta on kiinnostavaa, miksi lisätään ylimääräinen A, mutta ei kerrota asiaa B. Analyysini edetessä olen pyrkinyt pysähtymään jokaisen ei-kysytyn vastauksen äärelle. Miksi tämä haluttiin sanoa? Mitä jätettiin kertomatta?

Tässä tutkimuksessa toteutettu diskurssianalyysi keskittyy tulkintarepertuaarin tunnistamiseen eli pyrin kysymään aineistoltani mitä-kysymyksiä. Mitä merkityksiä tuotetaan, miten niitä tuotetaan ja millaisia kielellisiä keinoja käytetään (vrt. Jokinen & Juhila 2016, 225)? Etsinnän alla olevat tulkintarepertuaarit ovat sanojen, käsitteiden ja kuvausten ryppäitä: merkityssysteemejä (em. 229). Merkityssysteemeistä voidaan käyttää myös termiä diskurssi, jonka olen itsekkin valinnut käyttöön analyysissani. Taiteen diskursseja on tunnistettu myös aiemmassa tutkimuksessa (ks. Houni & Ansio 2014).

5 Analyysi

Aloitin analyysini lukemalla ensin koko aineistoni litteraatin läpi, jonka jälkeen aloin yhdistellä keskenään kohtia, joissa oli tunnistettavissa samoja diskursseja. Missä kohdissa on tunnistettavissa puhetta, jolla rakennetaan sosiaalista todellisuutta? Missä otteissa kutsutaan käyttöön diskursseja, joita voidaan pitää sosiaalisen maailman osina? Toteutin analyysini teorialähtöisesti. Sen lisäksi, että pyrin tunnistamaan sieltä diskursseja, olin erityisen kiinnostunut aineistokohdista, joissa diskurssin sisällä tuntui ilmenevän kulttuuripääoman ulottuvuuksia.

Yhdisteltyäni aineistokohdat, joissa käytettiin samoja diskursseja, analysoin omalle tutkimuskysymykselleni oleellisinta sisältöä. Missä diskursseissa ilmenee kulttuuripääomaa ja, mitkä diskurssit ovat rajallisen tutkielmani kannalta oleelliset? Tunnistin aineistostani kaksi diskurssia, joissa ilmenee parhaiten eri kulttuuripääoman muotoja. Käsityötaiteen ajankäytön diskurssi muodostuu kohdista, joissa prosessin tai lopputuloksen arvokkuutta perustellaan siihen käytetyn ajan määrällä. Useassa kohdassa esimerkiksi lopputuloksen arvokkuuden ainoaksi perusteeksi riitti siihen käytetyn ajan määrän suuruus. Käsityötaiteen poliittinen diskurssi kattaa analyysissäni kaiken sen, missä käsitellään ja otetaan kantaa käsityötaiteen sekä taiteen asemaan yhteiskunnassa.

5.1 Käsityötaiteen ajankäytön diskurssi

Ajankäytön diskurssi käsityötaiteen yhteydessä kytkeytyy laajempaan käsitykseen jälkimodernin ihmisen arjesta. Ajan on sanottu olevan ihmisen ainut rajallinen resurssi, joten sen allokoimisella täytyy olla merkittävä rooli elämässämme. Aika ja sen käyttö on osa sosiaalista todellisuutta, jota voidaan mitata myös mittaamalla käytetyn ajan määrää (Hassard 1990, 15–16).

Oman aiheeni piirissä ajankäyttö ja aikaresurssien kohdentaminen käsitöihin vaikuttaa olevan lopputuloksen kannalta erityisen merkittävää. Puhujat kutsuvat ajankäytön diskurssia, kun tarvitsevat perusteluja muuten abstraktin prosessin arvon selittämisessä. Siihen on käytetty aikaa, joten se on arvokas. Toisaalta ajankäytön merkitysvaruutta hyödynnetään myös taitojen kerryttämisestä puhuttaessa. Aineistossani ei viitata kertaakaan suoraan silkkaan lahjakkuuteen kuvailtaessa taitavaa käsityöläisyyttä, vaan taitavuus on aina pitkän harjoitteluprosessin lopputulos.

Pitkän ajan saatossa kerrytetty osaaminen on ruumiillistunutta pääomaa, jonka kerryttäminen on aina ajallinen sijoitus itseensä (Bourdieu 1986, 244).

(1) Rehtori: Se on niinku jauhopussin näköinen. Niin siihen nyt sitten tehdään tuota semmoista vanhanaikaista sokeripussin mallinnusta ((posliinimaalauksella)). Että saman näköinen kuin sokeripussi on joskus ollut 50-luvulla, niin tehdään siihen astiaan sitten sellaista. Ja siinä on tosi monta työvaihetta. Sitä on tehty koko syksy. Sitä on aloitettu jo viime keväänä.

Sokeripussin mallinnus on haastattelussa spontaanisti esille tuleva projekti, jonka arvoa perustellaan ainoastaan siihen käytetyllä ajalla. Maalauksessa on monta eri vaihetta ja valmistusprosessi on aloitettu jo edeltävänä keväänä. (1) Nämä seikat riittävät projektin merkittävyyden perusteiksi. Maalausprojekti ei ole mainitsemisen arvoinen sen tekijän taitavuuden tai lopputuloksen kauneuden takia, vaan siihen sijoitetun ajan. Puheesta voidaan tunnistaa sekä ruumiillistunutta että esineellistynyttä kulttuuripääomaa. Puhuja tunnistaa projektin merkittävyyden ja itse esineen arvo osataan muodostaa siihen käytetyn ajan pohjalta. Maininta useasta työvaiheesta osoittaa valmistusprosessin tuntemusta laajemmin, mikä on merkki ruumiillistuneesta kulttuuripääomasta. Työhön ei ainoastaan kulu paljon aikaa, vaan määrän lisäksi myös käytetyn ajan sisältö tunnustetaan.

(2) Rehtori: Ja kun joku tuossa juuri sanoi että kun se tekee aina niin paljon. Niin mä oon aina sanonut että, niin että ei me määrällä kilpailla vaan laadulla. Että toiset on nopeita ja, se laatu saattaa siinä vähän kärsiä. Mut silti ne on ihan kauniita ja ne on hänen mielestään niinku hyviä töitä.

(3) Opiskelija: Ja siis varmaan se, että hutiloit tai et niin sun työstä tulee kaunis. Että siellä oli niitä tyyppejä jotka teki ihan hutiloiden, mutta opettaja silti kannusti, että vau, tästähän tuli tosi upea. Vaikka ite näki et hei camoon se ei käyttänyt siihen yhtään aikaa ja ite oli tosi sellainen- Mä panostin ja yritin saada hienoa aikaiseksi ja sitten kun toinen tekee mun mielestä ruman työn liian nopeasti eikä käyttänyt siihen yhtään aikaa ja sit se opettaja antaa sille kehuja.

Otteissa (2) ja (3) ajan käytön merkitys tulee esiin konfliktin kautta: kun koetaan, että aikaa käsityön tekemiseen on käytetty liian vähän. Viittaus laadun korostamiseen yli määrän antaa viitteitä ajallisen panoksen tärkeydestä (2). Ajallinen sijoitus tekemiseen on itsessään tärkeä. Opiskelija kertoo luokkahuoneessa kohdatusta ristiriitatilanteesta. Opettajan kehut valmiista työstä eivät tunnu oikeutetuilta, sillä työ on tehty liian

nopeasti (3). Työn huono laatu vaikuttaa olevan suora seuraus hutiloinnista ja vääränlaisiksi tulkittu ajankäyttö riittää aiheuttamaan puhujan mielessä ristiriidan.

Molemmissa otteissa on tunnistettavissa ruumiillistunutta kulttuuripääomaa, sillä työn tuloksen laatuun otetaan kantaa omasta kädentaitajuudesta käsin. Puhujilla on oma näkökulma siihen, miten laadukas käsityö syntyy. Ajankäytön määrä vaikuttaa olevan puhujille niin itsestään selvä laadun tae, ettei se vaadi erillisiä perusteluja. Puheessa liikutaan myös institutionalisoituneen kulttuuripääoman kentällä, sillä opetustilanteen käytännöt ja tavoitteet ovat kriittisen pohdinnan kohteena. Millainen työskentely ja kädenjälki ovat kiitettäviä käsityöopetuksessa?

(4) Haastattelija: Millaisen arvon annat käsityökoulussa opiskelemiselle?

Rehtori: Tuota, mun mielestä se on todella tärkeitä. Ensinnäkin se ohjaa siihen pitkäjännitteisyyteen. Eli meilläkin käsityökoulu kestää 5-7 vuotta. Niin, sehän on todella pitkä ajanjakso. Jos sä ajattelet että sä saat sen ((todistuksen)) kun sä oot menossa lukioon eli sä olet 15-17-vuotias. Niin sä oot puolet elämästäsi käynyt siellä käsityökoulussa. -- Sulle tulee tietyllä tavalla myös semmoista, pitkäjännitteisyyttä kun et sä saakaan niitä neulelapasia niin tosi nopeasti valmiiksi. Et siihen voi mennä jopa viisi viikkoa. Et kun tänään alat, niin ne ei oo huomenna valmiit, tai sit sun pitää olla tosi nopea kutoja. Ja sitten se, että kun sä olet saanut sen todistuksen, niin se mun mielestä kertoo siitä, että sä olet ollut pitkäjännitteinen ja sä olet halunnut saavuttaa jotain. Saada itsellesi jotain.

(5) Haastattelija: Mitä käsityöt opettavat?

Opiskelija: Mä sanoisin että kärsivällisyyttä. Et kun oot päivästä toiseen tehnyt jotain saakelin ärsyttävää huovutustyötä mikä ei tunnu millään valmistuvan. Niin se kyllä, kasvattaa pinnaa.

Kysyttäessä käsityökoulusta perustellaan sen asemaa etenkin koulutuksen ajallisella pitkäjänteisyydellä sekä jatkuvalla sinnikkyuden opettelulla (4). Puhuja ei kutsu käyttöön diskursseja luovuudesta tai taiteellisuudesta, vaan ennen kaikkea ajallinen panostus opiskeluun ja tekemiseen koetaan tärkeäksi. Laveaan kysymykseen siitä, mitä käsityöt opettavat, vastataan käyttämällä ajallista diskurssia. Käsityön arvo piilee kärsivällisyydessä, jota tekijä oppii käsitöitä tehdessään. (5) Kummassakin katkelmassa kärsivällisyys on arvostettu henkinen ominaisuus ja samaan aikaan ruumiillistuneen kulttuuripääoman ilmentymä.

Tärkeä huomio yksilön kulttuuripääoman ja yhteiskunnan välillä on, että hankittu pääoma näyttäytyy hyödyllisenä työmarkkinoilla vain, jos se on koulutusjärjestelmän

pätevöittämää (Bourdieu 1986, 254). Tämä pätevöittäminen tulee hyvin esille otteessa (4). Käsityökoulun arvoa pätevöitetään ajallisella diskurssilla ja mukana on myös selkeä viittaus institutionalisoituneeseen kulttuuripääomaan. Todistus eli kulttuuriobjekti on itsessään arvokas ja todiste käytetystä ajasta. Itse todistuksen rinnalla arvostetaan korkealle myös ajallista panosta kädentaitojen harjoitteluun (4). Opintojen päätyttyä keskiössä ei ole taito tuottaa käsityötaidetta, vaan tärkeämmäksi koetaan muut henkiset ominaisuudet, joita matkan varrella on kerrytetty.

Puhe pitkäjännitteisyydestä ja kärsivällisyyden (4, 5) kasvattamisesta on ruumiillistunutta kulttuuripääomaa, jonka voidaan katsoa olevan suoraan verrattavissa Bourdieun (2010) habituksen käsitteeseen. Esimerkiksi koulutusjärjestelmän sisällä opettajat arvottavat korkealle sinnikästä sekä maltillista oppilasta, joskus jopa varsinaisen oppimisen ylitse. Käsityön ajallisen diskurssin yhteydessä on tunnistettavissa useassa kohdassa laajalle yhteiskunnan koulutusjärjestelmiin juurtunutta ruumiillistuneen kulttuuripääoman muotoa. Keskittyminen ja ajallinen sinnikkyys ovat arvokkaita ominaisuuksia itsessään ja vasta näiden jälkeen arvoon nousee itse kädenjälki.

5.2 Käsityötaiteen poliittinen diskurssi

Toinen aineistostani löytämä merkitysavaruus on poliittinen diskurssi. Diskurssi pitää sisällään esimerkiksi puheenvuoroja käsityöopetuksen asemasta ja rahoituksesta yhteiskunnassa. Puhujat kutsuvat käyttöön poliittista merkitysjärjestelmää myös puhuessaan käsityön yhteyksistä kestävään kehitykseen ja ekologisuuteen. Löytämäni käsityötaiteen poliittinen diskurssi on osittain päällekkäinen modernistisen diskurssin kanssa, joka on tunnistettu käsityön representaatioita television ajankohtaisohjelmissa tutkivassa pro gradu -tutkielmassa (Yrttimaan 2015, 49). Yrttimaan (2015) modernistisen diskurssin nimeämät piirteet, käsityöperinteen ja nykyhetken välinen jännite sekä käsityön ekologisuus, ovat löydettävissä myös omasta aineistostani poliittisen diskurssin yhteydessä.

(6) Rehtori: Mä oon sitä mieltä, että ehdottomasti pitäisi kädentaitoja olla enempi koulussa. En silti kuitenkaan väheksy kieliä, enkä matematiikkaa. -- Et, ehkä kannattaisi ajatella niitä asioita vähän eri tavalla. Mutta siinä näkyy myös sitten meidän päättäjien arvostus pitkälle. Että mitä arvostetaan. Arvostetaanko vaan semmoista kirjavisivistystä vai arvostetaanko sitä kädentaitoa? Ja miten ne voisi yhdistää?

(7) Opiskelija: Musta tuntuu et yhteiskunnan päättäjät ja yhteiskunta-ajattelu toimii niin, että mitä halvemmalla saadaan, sitä enemmän, tota, yhteiskunta voittaa. -- Ja, ehkä se vähän pysähtyiskin sitten se yhteiskunta, jos kukaan ei ostaisi koskaan mitään ja kaikki olisi omavaraisia ja tekis itse asioita. Niin ehkä siihen ei haluta välttämättä kannustaakaan.

Otteessa (6) opiston rehtori ottaa kantaa julkisen perusopetuksen sisältöön: nykyisessä tilanteessa näkyy päättäjien arvostus. Käsiyönopetusta on liian vähän kouluissa. Päättäjät ja laajemmin koko yhteiskunta toimivat tehokkuusperiaatteen varassa, jolle omavarainen käsityö nähdään vastavoimana, mihin yhteiskunta ei halua jäseniään kannustaa (7).

Otteessa (6) tuodaan poliittisen diskurssin avulla julki tunnistettua ongelmaa: yhteiskunta arvostaa kirjasivistykseksi kutsuttua henkistä kulttuuripääomaa, josta on jätetty puhujan mukaan ulkopuolelle kädentaito. Kädentaito rinnastetaan tasavertaiseksi koulussa jo suurta huomiota saavien matematiikan ja kielten kanssa. Yhteiskunta ei vain tunnusta puhuja kokemuksen mukaan kyseistä tasavertaisuutta. Puhuja on kuitenkin omassa elämässään tunnistanut kädentaitojen kulttuuripääoman arvon ja haluaa sen pohjalta haastaa teoreettisiin kouluaineisiin jumiin jäänyttä yhteiskuntaa. Niin kutsuttujen teoreettisten ja käytännöllisten kouluaineiden rinnakkaisesti opiskelusta on tehty avauksia myös tutkimuksessa. Aihetta on tarkasteltu Suomessa muun muassa maahanmuuttajien opintojen yhteydessä. (ks. Lappalainen 2006.)

Poliittista diskurssia kutsutaan käyttöön myös puhuttaessa käsityötuotteista esineellistyneen kulttuuripääoman kontekstissa (7). Opiskelija käyttää poliittista diskurssia selittämään, miksi, vastoin hänen omaa ajatteluaan, yhteiskunta suosii tehotuotannolla tuotettuja esineitä. Puhuja vaikuttaa itse tunnistaneensa käsintehtyjen esineiden potentiaalinen osana kestävä kehitystä, mikä ilmentää esineellistynyttä kulttuuripääomaa. Puheesta on tunnistettavissa myös ruumiillistunutta kulttuuripääomaa, sillä vallitseva talouspoliittinen järjestelmä kyseenalaistetaan oman asiantuntijuuden pohjalta.

(8) Rehtori: Jotenkin tuntuu, että, kumpi on tärkeämpää, se ilmastonmuutos, kestävä kehitys ja kestävä elämäntapa vai taloudellinen kasvu. Jos vähän himmattais taloudellisesta kasvusta, tehtäisiin asiat vähän paremmin. Niin oisko meillä parempi olla?

(9) Opiskelija: Tota, yhteiskuntahan rakastaa asioita, mistä on yhteiskunnalle hyötyä. Että jos mä teen paperimassasta koiran, joka ei edes välttämättä näytä koiralta, niin eihän se yhteiskuntaa hetkauta millään tavalla. Ja siitä ei ole kenellekään mitään hyötyä. Vaikka siitä voisi olla mulle iloa ja mä jaksaisin ehkä enemmän töissä, mutta koska sitä ei voi mitata rahalla, niin sillä ei ole mitään arvoa.

Poliittinen diskurssi ilmenee jälleen nykyisen talousjärjestelmän haastamisena. Sen koetaan arvottavan asioita ainoastaan rahallisen arvon perusteella, mikä sotii käsityötaiteen ihanteita vastaan (9). Puheessa otetaan suoraa kantaa siihen, miten yhteiskunnan asiat voisi järjestää paremmin (8). Kannanotosta on tunnistettavissa institutionalisoitunutta kulttuuripääomaa, sillä se tehdään selkeästi jostakin asemasta käsin: kädentaitajuudesta. Oteessa (9) on tunnistettavissa samansuuntainen kannanotto, kun oma ymmärrys käsityötaiteesta asetetaan vastakkain yhteiskunnan ihanteiden kanssa.

Kehotuksesta ”tehdä asiat vähän paremmin” on tunnistettavissa sekä ruumiillistunutta, että esineellistynyttä kulttuuripääomaa (8). Puhuja tunnistaa tehotuotannon tuotteiden kestävämmän laadun ja sen, miten samat tuotteet voisi valmistaa kestävämmän. Opiskelija on tunnistanut käsityön vaikutukset henkiseen hyvinvointiin, mutta yhteiskunta nähdään jonkinlaisena esteenä, joka ei arvosta käsintehtyjä kulttuuriobjekteja (9). Puhe esineen arvosta itsessään ja sen vertaus rahalliseen arvoon pitää sisällään viitteitä ruumiillistuneesta ja esineellistyneestä kulttuuripääomasta. Esineen tekoprosessi ja arvo tunnustetaan, vaikka ympäröivän yhteiskunnan koetaan pitävän rahallisesti arvotonta objektia turhana.

(10) Opiskelija: Uskon kyllä, että, tota, käsitöitä ja siinä mielessä arvosteta enää niin paljon, kun niihin kuluu niin paljon aikaa. Tehtaassa sen saman ajan minkä te ootte käyttänyt yhteen sukkapariin, niin siellä tehtaassaan sä oot saanut jo 50. Se on yhteiskunnalle hyödyllisempää. Vaikka se materiaali olisikin huonolaatuisempaa ja ne ei kestä kauaa. Mutta, et me saadaa tää yhteiskunta pyörimään, koska ihmiset ostaa niitä sit usein vaan koska ne menee usein rikki. Mutta sit kun ostetaan tämä yksi tuote, joka on tehty vaivalla ja hyvästä materiaalista, kestää kauemmin, niin silloinhan yhteiskunta ei saa rahaa. Koska se käytetään pidempään, niin se ei oo kauhean kannattavaa.

Oteessa (10) yhdistyy ajallinen ja poliittinen diskurssi. Käsityönä huolella tehtyjä esineitä arvotetaan korkeammalle kuin mahdollisimman nopeasti ja tehokkaasti tuotettuja vastaavia tuotantoesineitä. Aika ja sen määrä vaikuttaa jälleen olevan kriittisessä asemassa esineen lopputulosta arvioidessa. Poliittisella diskurssilla tuotetaan puheessa vastakkainasettelu tehotuotannon ja käsityön välille.

Käsityöesineiden heikkoa asemaa suhteessa tuotantoesineisiin perustellaan yhteiskunnassa valloillaan olevalla kulutustottumuksella, jossa ei nähdä olevan tilaa kestäväälle kuluttamiselle. Ajallisen diskurssin merkitysavaruuksia hyödynnetään jälleen arvokkaan ja huolella tehdyn käsityöesineen arvon perustana. Huono laatu ja lyhyt käyttöikä ovat puhujan mukaan suoraa seurausta hutiloidusta valmistamisesta.

Ruumiillistuneesta kulttuuripääomasta on aina tunnistettavissa sen lähteitä (Bourdieu 1986, 245). Puhuja lähestyy kuluttamisen kestävyyttä käsityöläisyyden kontekstista (10). Puhujan rumiillistuneesta kulttuuripääomasta on viitteenä suora kannanotto materiaalien laatuun ja erilaisten prosessien ajallinen vertailu. Näistä aiheista olisi vaikea puhua, ellei hallussa olisi tietotaitoa alalta. Oteessa on lisäksi viitteitä esineellistyneestä kulttuuripääomasta. Opiskelija ottaa kantaa käyttöesineiden huonoon laatuun ja laadun etevä peilaus laajempiin yhteiskunnallisiin rakenteisiin osoittaa syvempää tuntemusta paitsi esineiden valmistamisesta myös niiden soveltuvuudesta arjen käyttöesineiksi.

Viitaten Arendtin (2002) filosofiaan aineistokatkelmista käy ilmi, että kädentaitajat ovat hairahtaneet rationaalisen *Homo faberin* heikkouteen: ajatteluun. Sen lisäksi, että diskursseista voidaan osoittaa erilaisia kulttuuripääoman muotoja, on niistä tunnistettavissa myös laajentunut tapa nähdä ja tulkita maailmaa. Käsityö ei ole vain esineiden mekaanista tuottamista, vaan ajan saatossa sisäistetty tapa olla maailmassa. Käsien tehdyille esineille ollaan valmiita vaatimaan parempaa arvostusta yhteiskunnassa. Niihin tiivistyneitä inhimillisiä hetkiä halutaan suojella tehotuotannon lyhytjänteisyydeltä ja kestäättömyydeltä.

6 Yhteenveto ja johtopäätökset

Ennen johtopäätösten tekemistä on hyvä pohtia perustaa, jolle analyysini rakentuu. Tutkin sitä, millaista kulttuuripääomaa kädentaitajien diskursseissa ilmenee. Tutkimuskysymykseni ja -otteeni rajaukseen liittyy osin myös tieteenfilosofiaa ja vallitsevia paradigmoja käsittelevä ulottuvuus. Tutkimusotteeltani täytyy kysyä, kumpi oli ensin: muna vai kana? Diskurssi vai kulttuuripääoma? Ajatellaanko, että käsityötaiteen parissa toimiva ihminen ottaa käyttöön tietynlaisia diskursseja, vai että käsityön myötä kerrytetty kulttuuripääoma saa henkilön puhumaan tietyllä tavalla. Itse kallistun ensimmäisen väittämän puoleen; kädentaitaja ottaa käyttöön tiettyjä olemassa olevia sosiaalisen maailman diskursseja. Ympäristö, jossa elämme, on monella tasolla sosiaalisesti konstruoitunut. Tapamme selittää asioita pohjaa todennäköisemmin sosiaalisen piirissä opittuun ja sisäistettyyn tapaan ajatella kuin esimerkiksi yksilön itsensä kehittämiin diskursseihin.

Kädentaitajien puheesta nousee esille kaksi aiheeni kannalta oleellista diskurssia, joista on tunnistettavissa eniten kulttuuripääoman eri muotoja. Toteuttamani analyysi kattaa käsityön ajallisen ja poliittisen diskurssin. Ajallista diskurssia kutsutaan aineistossani käyttöön, kun käsityöesineelle ei tahdo löytyä muuta yhteismitallista arvon määritelmää. Ajallinen diskurssi on analyysini kannalta merkittävä, sillä se on itsessään riittävä perustelemaan käsitöiden arvoa tai meneillä olevien projektien merkittävyyttä. Poliittinen diskurssi on vahvasti läsnä aineistossani ja se tuntuu ulottuvan monelle eri osa-alueelle, kun puhutaan käsitöistä, niiden tekemisestä sekä töiden arvostuksesta yhteiskunnassa.

Diskurssien tunnistamisen jälkeen siirryin analysoimaan niissä esiintyvää kulttuuripääomaa. Sekä ajallisesta, että poliittisesta diskurssista on tunnistettavissa kaikkia kolmea kulttuuripääoman muotoa: ruumiillistunutta, esineellistynyttä sekä institutionalisoitunutta. Kahta ensimmäistä muotoa esiintyy aineistossani huomattavasti enemmän kuin institutionalisoitunutta kulttuuripääomaa. Tähän saattaa vaikuttaa se, että koko tutkielmani on toteutettu institutionaalisessa kontekstissa: käsityötaiteen perusopetusta tarjoavassa kansalaisopistossa. Täten koko aineistoni taustalla vaikuttaa joltakin osin institutionalisoitunut kulttuuripääoma.

Ruumiillistunutta kulttuuripääomaa esiintyi analysoimissani diskursseissa kohdissa, joissa esillä oli erilaisten käsityötekniikoiden taitaminen sekä laajempi ymmärrys siitä, miten käsityöesine valmistetaan. Esineellistynyttä kulttuuripääomaa oli tunnistettavissa erityisesti kohdissa, joissa verrattiin käsintehtyjien esineitä tehtaissa tuotettuihin vastaaviin tuotteisiin. Institutionalisoitunut kulttuuripääoma tuli aineistossani voimakkaimmin esille, kun puhujat antoivat arvoa suoritetuille todistuksille. Tärkein havaintoni on, että tekemisen kautta hankittu kulttuuripääoma näytteli aineistossani paljon suurempaa roolia kuin kotoa saatu kulttuurikasvatus. Aineistossani korostui sitkeä, tavoitteellinen ja aikaa vaativa prosessi, jonka ytimessä oli sen itse hankittu luonne.

Tutkielmani tuo yhteen kaksi ennen erillään pysynyttä ilmiötä: käsityötaiteen ja kulttuuripääoman. Tämän koen myös yhdeksi tutkielmani tärkeimmistä aiheista. Tutkielmani tarkoituksena oli osoittaa, että kaksi edellä mainittua ilmiötä kulkevat yhteiskunnassa rinnakkain ja tässä koen onnistuneeni. Analyysiani tarkasteltaessa tulee kuitenkin ottaa huomioon kahden käyttämäni käsitteen rajallisuus. Kulttuuripääoma on 1970-luvun Rankassa toimineen sosiologin kehittämä todellisuutta teoretisoiva käsite, jolla alun perin haluttiin osoittaa populaarin työväenluokan, yläluokkaa jäljentävän keskiluokan sekä hyvän maun rajat asettavan yläluokan olemassaolo (ks. Bourdieu 2010). Käsityötaide on tutkimuksessa muihin taiteen lajeihin verrattuna vähän käytetty ja sen olen itse valjastanut tutkielmani aiheen käyttöön.

On siis täysin sallittua kyseenalaistaa kulttuuripääoman soveltuvuus käsitteenä tutkittaessa käsityötä tekevien ihmisten henkisiä ominaisuuksia 2020-luvun Suomessa. Ylipäätään tutkimusotteeltani voidaan kysyä: Miksi pyrkiä korostamaan sosiaalitieteellisessä tutkimuksessa jonkin tietyn ryhmän hallussa pitämiään henkisiä ominaisuuksia suhteessa muihin. Etenkin, kun ryhmän rajoja on jo alkujaankin vaikea määritellä. Miksi kädentaitajat tulisi erotella arkkitehdeista, kuvanveistäjistä tai taidemaalareista?

Aiheen ympärillä on paljon mahdollisuuksia jatkotutkimuskysymyksille. Millainen ryhmä kädentaitajat ovat? Millainen identiteetti rakentuu käsitöitä opiskeltaessa ja kuinka pysyväksi se muodostuu? Kulttuuripääoman ja kaunotaiteiden välistä suhdetta

olisi hyvä ravistella tuomalla kentälle uusia avauksia muista taiteista. Tekemällä hankittua kulttuuripääomaa olisi mahdollista korostaa tutkimuksen keinoin ja samalla osoittaa sen tasavertainen rooli kotoa perityn habituksen rinnalla. Suomalainen vertaileva tutkimus itse hankitun ja kotona opitun kulttuuripääoman välillä voisi olla erityisen mielenkiintoista.

Käsityötaiteen opiskelussa kertyy muihin taiteen lajeihin rinnastettavaa kulttuuripääomaa, jonka vahvuutena on sen itse kartutettu luonne. Käsityötaide ei ole vanhemmilta opittua triviaalia taiteen tuntemusta, vaan syvälle juurtunutta osaamista ja vallitsevan kulttuurin uudistamista. Käsityötaiteen keskiössä ovat useimmiten käyttöön tarkoitetut esineet, joiden valmistajilla on hallussaan ennalta arvaamattoman paljon kulttuuripääomaa.

Lähteet

Arendt, Hannah (2002) *Vita activa - Ihmisenä olemisen ehdot*. Suomennustyön ohjaus Riitta Oittinen. Tampere: Vastapaino. Englanninkielinen alkuteos 1958.

Bourdieu, Pierre (2010) *Distinction: A Social Critique of the Judgement of taste*. Kääntänyt englannin kielelle Richard Nice. London: Routledge. Ranskankielinen alkuteos 1979.

Bourdieu, Pierre (1987) *Sosiologian kysymyksiä*. Suomentanut J. P. Roos. Tampere: Vastapaino. Ranskankielinen alkuteos 1981.

Bourdieu, Pierre (1986) *The Forms of Capital*. Kääntänyt englannin kielelle Richard Nice. Teoksessa John G. Richardson (toim.) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood Press, 241-258.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha (1998) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Gerber, Alison (2017) *The Work of Art: Value in Creative Careers*. California: Stanford University Press.

Haapala, Arto (2011) *Contemporary Finnish Aesthetics*. *Philosophy Compass* 6:1, 1-10.

Hassard, John (1990) *Introduction*. Teoksessa John Hassard (toim.) *The Sociology of Time*. New York: Palgrave Macmillan.

Heikkinen, Kaija (1996) *Käsityöt arjen taiteena*. *Elore* 3:1.

Heinänen, Seija (2006) *Käsityö - Taide - Teollisuus: Näkemyksiä käsityöstä taideteollisuuteen 1900-luvun alun ammatti- ja aikakauslehdissä*. Väitöskirja. Jyväskylä *Studies in Humanities*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Hirvi-Ijäs, Maria & Renko, Vappu & Lahtinen, Emmi & Sokka, Sakarias & Jakonen, Olli & Niiniaho, Ari Kurlin (2021) *Taiteilijana Suomessa -tutkimus. Lähestymistapojen ja metodologioiden pohdintaa*. Cuporen työpapereita 15. Kulttuuripolitiikan tutkimuskeskus Cupore.

Houni, Pia & Ansio, Heli (2014) *Taiteilijan ammatti tänään – tietoja, taitoja, diskursseja*. *Yhteiskuntapolitiikka* 79:4, 375–387.

Jakonen, Mikko & Jonker-Hoffrén, Paul & Kontturi, Katve-Kaisa & Tiainen, Milla (2021) *Taidetyön yhteismuotoutuva todellisuus: Ehdotus monitieteiseksi lähestymistavaksi*. *Kulttuurintutkimus* 38:2–3, 96-112.

Jæger, Mads M. (2009) *Equal Access but Unequal Outcomes: Cultural Capital and Educational Choice in a Meritocratic Society*. *Social Forces* 87:4, 1943–1971.

Jokinen, Arja & Juhila, Kirsi (2016) Diskurssianalyttisen tutkimuksen kartta. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino, 216–250.

Karppinen, Seija (2005) "Mitä taide tekee käsityöstä?" Käsityötaiteen perusopetuksen käsitteellinen analyysi. Väitöskirja. Soveltava kasvatustiede. Helsinki: Helsingin yliopiston.

Lappalainen, Eeva-Maija (2006) Kä-Ki-Ku-oppimistyyli yhdistää kielen ja kulttuurin opetuksen. *Aikuiskasvatus* 2006:2, 130–138.

Lovaknitting.com. <https://www.lovaknitting.com/etusivu>. Viitattu 16.1.2022.

Matinlauri, Minna (2008) Kämmenviestit - Käsityön teinienergiaa. Teoksessa Seija Karppinen et. al. (toim.) Nuoret ja taide: ilolla ja innolla, uhmalla ja uholla: kirjoituksia murrosikäisten taito- ja taidekasvatuksesta. Helsinki: Finn Lectura, 112–120.

Mikus, Karoline & Tieben, Nicole & Schober, Pia S. (2020) Children's conversion of cultural capital into educational success: the symbolic and skill-generating functions of cultural capital, *British Journal of Sociology of Education*, 41:2, 197–217.

Myllys, Riikka (2021) Arjen rakentajat, yhteiskunnalliset toimijat, kulttuurin neuvottelijat: Tekstiilitöiden tekeminen naisten toimijuuden kanavana. *Kulttuurintutkimus* 38:4, 3–18.

Opetushallitus 2017a. Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteet. Opetussuunnitelma.

Opetushallitus 2017b. Taiteen perusopetuksen yleisen oppimäärän opetussuunnitelman perusteet. Käsityö.

Piispa, Mikko & Ansio, Heli & Houni, Pia & Käpykangas, Sari (2015) Osa-aikainen taiteilija? Vahvojen kategorioiden välissä rakentuva hybridi-identiteetti. *Työelämän tutkimus* 13:2, 151–157.

Purhonen, Semi & Gronow, Jukka & Heikkilä, Riie & Kahma, Nina & Rahkonen, Keijo (2014) Suomalainen maku: kulttuuripääoma, kulutus ja elämäntyylien sosiaalinen eriytyminen. Helsinki: Gaudeamus.

Pyykkönen, Miikka & Sokka, Sakarias & Kurlin Niiniaho, Ari (2021) Yrittäjätaielijat vapauden, luovuuden ja toimeentulon rajapinnoilla. *Työelämän tutkimus* 19:1, 57–81.

Suoninen, Eero (2016a) Mistä on perheenäidit tehty? Haastattelupuheen analyysi. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino, 86–116.

Suoninen, Eero (2016b) Kielenkäytön vaihtelevuuden analysoiminen. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila & Eero Suoninen (toim.) Diskurssianalyysi: Teoriat, peruskäsitteet ja käyttö. Tampere: Vastapaino, 43–62.

Takala, Päivi (2005) Mistä on käsityön taiteen perusopetus tehty? Perinteistä, tiedoista, taidoista. Ilmaisusta, toiveista, tahdosta. Pro gradu -tutkielma. Taiteiden ja kulttuurin tutkimus. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Uotila, Merja (2014) Käsityöläinen kyläyhteisönsä jäsenenä: Prosopografinen analyysi Hollolan käsityöläisistä 1810-1840. Väitöskirja. Jyväskylä Studies in Humanities. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Vuokko, Anni (2018) Taiteen perusopetuksessa opiskelevien kokemuksia käsitöiden merkityksistä ja hyvinvointivaikutuksista. Pro gradu -tutkielma. Kasvatustiede. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Väänänen, Niina (2020) Kestävä käsityö auki purettuna ja yhteen koottuna. Aikuiskasvatus 2020:3, 239–246.

Wainikainen, Jaakko & Purhonen, Semi (2018) Kielitaidon sosiaalinen eriytyminen nyky-Suomessa: Kuka puhuu ja kuinka montaa kieltä? Yhteiskuntapolitiikka 83:3, 245–257.

Yrttimaa, Iina (2015) Käsityön representaatio television ajankohtaisohjelmissä: Konteksteja, käsitteellistyksiä ja diskursseja. Pro gradu -tutkielma. Käsityöopettajakoulutus. Savonlinna: Itä-Suomen yliopisto.

Liite 1. (Teemahaastattelurunko)

Yleistä ajattelun johdatusta käsitöihin

- Jos täysin ulkopuolinen henkilö tarkastelisi arkeasi, mistä hän huomaisi, että olet taitava käsistäsi?
- Koetko käsityöt tärkeänä osana arkeasi? Kuvailisitko käsityöharrastustasi henkiseksi voimavaraksi?

Institutionalisoituneen ulottuvuuden kartoittamista

- Oletko hyötynyt opinnoissa tai työelämässä taiteen perusopintojen tutkinnosta? Esimerkiksi hyväksiluvut, puhdas osaaminen, luova ajattelu yms.
- Oletko ollut tilanteessa, jossa tutkintosi on tullut esille? Miten muut suhtautuivat?
- Onko sinusta mahdollisesti muodostunut ”käsityöosaaja” ystäväpiirissäsi?

Esineellistyneen ulottuvuuden kartoittamista

- Millaisena näet tekemäsi käsityöt? Ovatko ne käyttöesineitä vai taidetta? Miksi?
- Mikä antaa käsintehtyille asialle sen arvon?
- Miten koette, että käsitöitä harrastamattomat ihmiset suhtautuvat käsitöihin nykypäivänä?
- Koetko, että omat opintosi ovat vaikuttaneet siihen, miten suhtaudut muiden tekemiin käsitöihin?
- Koetko, että suhtautumisesi käsintehtyjä esineitä kohtaan on muuttunut käsityöopintojesi myötä? Esimerkiksi vaatteet, museoesineet, näyttelyesineet, huonekalut, tekstiilit jne.

Ruumiillistuneen ulottuvuuden kartoittamista

- Millainen on käsitöitä harrastava ihminen? Onko hänessä joitakin erityispiirteitä?
- Millaisia tunteita käsityön harrastaminen herättää?
- Liittääkö kädentaidot teidät johonkin laajempaan yhteisöön?
- Miten ystäväanne kommentoivat kädentaitojanne?
- Millaisissa arjen tilanteissa kädentaidoista on hyötyä?

- Miten käsitöitä harrastava henkilö vertautuu esimerkiksi pianistiin tai kuvataiteilijaan? Mitä heissä on yhteistä? Mikä heitä erottaa? Arvotetaanko kaikkia kulttuurialan ihmisiä samalla tavalla?